

Jan Skonieczny, Janusz Kroik

Ścieżki rozwoju społeczeństwa informacyjnego

Ekonomiczne Problemy Usług nr 57, 113-119

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JAN SKONIECZNY, JANUSZ KROIK

Politechnika Wrocławska

jan.skonieczny@pwr.wroc.pl, janusz.kroik@pwr.wroc.pl

ŚCIEŻKI ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO

Wprowadzenie

Celem pracy jest przedstawienie różnych modeli społeczeństwa informacyjnego, takich jak: korporacyjne społeczeństwo informacyjne, sieciowe społeczeństwo informacyjne, sieciowe społeczeństwo dobrobytu (model fiński) i twórcze społeczeństwo informacyjne, oraz ocena możliwości realizacji tych koncepcji w Polsce.

1. Istota społeczeństwa informacyjnego

Za początek tworzenia społeczeństwa informacyjnego w Europie przyjmuje się rok 1994, kiedy Komisja Europejska opublikowała dokument *Europa i globalne społeczeństwo informacyjne*, przygotowany przez ówczesnego komisarza M. Bangemanna. Raport ten stał się dokumentem politycznym określającym perspektywy rozwoju społeczeństwa informacyjnego w państwach – członkach Unii Europejskiej.

Według M. Bangemanna społeczeństwo informacyjne charakteryzuje się nowoczesnością, wysokim poziomem rozwoju oraz rozbudowaną infrastrukturą telekomunikacyjną, która umożliwia obywatelom dostęp do informacji i innych usług¹.

W Polsce termin „społeczeństwo informacyjne” definiuje się jako „nowy system społeczeństwa kształtujący się w krajach o wysokim stopniu rozwoju technolo-

---

¹ A. Dąbrowska, M. Janoś-Kresło, *E-usługi a społeczeństwo informacyjne*, Difin, Warszawa 2009, s. 12.

gicznego, gdzie zarządzanie informacją, jej jakość i szybkość przepływu są zasadniczymi czynnikami konkurencyjności zarówno w przemyśle, jak i usługach, a stopień rozwoju wymaga stosowania nowych technik gromadzenia, przetwarzania, przekazywania i użytkowania informacji².

Dla A. Szewczyk „społeczeństwo informacyjne” jest systemem społecznym, w którym systemy i zasoby informacyjne determinują społeczną strukturę zatrudnienia, wzrost zamożności społeczeństwa (wyrażonej wzrostem dochodu narodowego) oraz stanowią postawę orientacji cywilizacyjnej³.

Społeczeństwo informacyjne inaczej jest rozumiane w krajach Unii Europejskiej, w Ameryce i Japonii. Bardziej wnikliwa analiza uwarunkowań dla rozwoju społeczeństwa informacyjnego pozwala na wyodrębnienie różnych jego rodzajów. Abstrahując od konieczności zachowania warunku kompletności podziałów i typologii koncepcji do dalszych analiz wybrano takie, które wykazują dużą odrębność atrybutową.

2. Modele społeczeństwa informacyjnego

2.1. Korporacyjne społeczeństwo informacyjne

Pojawienie się modelu korporacyjnego społeczeństwa informacyjnego jest związane z rozwojem przedsiębiorstwa jako dynamicznej organizacji w społeczeństwie przemysłowym. Wyróżnienie przez nas takiej formy społeczeństwa informacyjnego ma swoje źródło w przeszłości. Jeszcze kilkadziesiąt lat temu uważano, że system przemysłowy będzie dominował w gospodarce, ponieważ ma wpływ na dobrobyt społeczeństwa⁴.

Po kryzysach w latach 70. XX wieku przedsiębiorstwo korporacyjne zmieniło swój model biznesowy. Główną zmianę można przedstawić jako przejście od struktury wertykalnej do horyzontalnej, którą cechuje: organizacja wokół procesów, płaska hierarchia, zarządzanie grupowe, ocena wyników działalności przez pomiar zadowolenia klientów, powiązanie wynagrodzeń z wynikami działań zespołów, intensyfikacja kontaktów z dostawcami i odbiorcami, informowanie, szkolenie i przeszkalanie pracowników na wszystkich szczeblach zarządzania⁵.

---

² M. Truszkowska-Wojtkowiak, J. Wojtkowiak, *Społeczeństwo informacyjne: pytania o tożsamość, wiedzę i edukację*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego 2008, s. 8.

³ A. Szewczyk, *Zjawiska towarzyszące powstaniu społeczeństwa informacyjnego*, w: *Informatyka: biznes – technologie – społeczeństwo*, Studia Informatyka nr 21, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 476, Szczecin 2009.

⁴ K. Galbraith, *Społeczeństwo dobrobytu – państwo przemysłowe*, PIW, Warszawa 1973.

⁵ M. Castells, *Społeczeństwo sieci*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 169.

Wielonarodowe przedsiębiorstwa korporacyjne obecnie odpowiadają za 2/3 handlu światowego⁶. Przedsiębiorstwo korporacyjne zazwyczaj w inny sposób rozumie rozwój społeczeństwa informacyjnego niż państwo narodowe. Widzi je jako zhierarchizowane i zbiurokratyzowane społeczeństwo przypominające w jakimś sensie zautomatyzowaną maszynę.

2.2. Sieciowe społeczeństwo informacyjne

Sieciowe społeczeństwo informacyjne opisał M. Castells. Według niego sieć to zbiór połączonych ze sobą węzłów. Węzeł jest punktem, w której krzywa przecina samą siebie. Czym jest w rzeczywistości węzeł, zależy od rodzaju konkretnej sieci. Węzłami są np.: rynki giełdowe i ich pomocnicze centra zaawansowanych usług w sieci globalnych przepływów finansowych, narodowe rady ministrów i europejskich komisji w politycznej sieci, która rządzi Unią Europejską, tajemne laboratoria, systemy telewizyjne, studia rozrywkowe, środowiska tworzące grafikę komputerową, nowe zespoły i przenośne urządzenia wytwarzające, transmitujące i odbierające sygnały w globalnej sieci nowych mediów, która leży u korzeni kulturowej ekspresji i opinii publicznej⁷.

Według M. Castellsa sieci są strukturami otwartymi, zdolnymi do rozprzestrzeniania się bez ograniczeń, integrującymi nowe węzły tak długo, jak tylko są w stanie komunikować się między sobą w sieci. Struktura społeczeństwa opartego na sieci jest wysoce złożonym i dynamicznym systemem otwartym, podatnym na innowacje. Dzięki wprowadzeniu sieci do społeczeństwa otrzymano kombinację elastyczności i skuteczności, skoordynowanego podejmowania decyzji i zdecentralizowanego ich wykonywania, zindywidualizowanej ekspresji i globalnej poziomej komunikacji, co stworzyło warunki dla lepszego wykorzystania ludzkiej pracy. Wyzwaniami dla budowy sieciowego społeczeństwa informacyjnego są: wolność, wykluczenie społeczne i nauczanie obywateli korzystania z sieci⁸.

2.3. Sieciowe społeczeństwo dobrobytu (model fiński)

Szczególnym rodzajem sieciowego społeczeństwa informacyjnego jest model fiński⁹. Jego wyróżnikiem jest rozwój otwartego społeczeństwa informacyjnego połączony z budową państwa dobrobytu w nowej, nieklasycznej formule *Welfare State*. Diagnoza społeczeństwa fińskiego wskazuje na jego „usieciowienie”, polega-

⁶ Tamże, s. 121-122.

⁷ Tamże, s. 468.

⁸ M. Castells, *Galaktyka Internetu. Refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2003, s. 306-307.

⁹ M. Castells, P. Himanen, *Spółeczeństwo informacyjne i państwo dobrobytu*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2009.

jące na łączeniu technologicznej innowacyjności z gospodarczą dynamiką państwa dobrobytu oraz kreowaniu tożsamości sprzyjającej legitymizacji tego działania. Model fiński zawiera w sobie rozwiązania, które mogą być źródłem refleksji czy wręcz inspiracji dla innych społeczeństw.

Skorzystanie z doświadczeń społeczeństwa fińskiego jest możliwe. Wymaga jednak spełnienia następujących przesłanek: uznanie przez większość społeczeństwa, że dobro wspólne ma wartość, osiągnięcie produktywności przewyższającej wysokie koszty pracy, wprowadzenie elastycznych form pracy, współpracę pracobiorców i pracodawców, uznanie istotnej roli państwa liberalnego w kierowaniu wzrostem gospodarczym, włączenie wszystkich grup do budowy społeczeństwa informacyjnego, rozwój branż opartych na wiedzy, przestrzenne i organizacyjne powiązanie tych branż, rozwój społecznego ruchu hakerskiego (w dobrym tego słowa znaczeniu), gruntowną zmianę gospodarki (w przypadku Finlandii przejście „od gospodarki leśnej do gospodarki wysoce technologicznej”) oraz kreowanie tożsamości odwołującej się do solidarności w trudnych chwilach i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu.

2.4. Twórcze społeczeństwo informacyjne

Twórczym społeczeństwem informacyjnym w USA zajmuje się m.in. R. Florida¹⁰. Analizując procesy techniczne, ekonomiczne i społeczne stwierdził, iż społeczeństwo amerykańskie weszło w nową fazę rozwoju zwaną gospodarką twórczą (*creative economy*). Dane statystyczne dotyczące siły sektora twórczości w gospodarce amerykańskiej pokazują, że w porównaniu z przemysłem i usługami udział jego w PKB wynosi 47%¹¹.

Według R. Floridy czynnikami kształtującymi twórcze społeczeństwo są: technologia, talent i tolerancja.

Technologia może być transferowana w postaci nowych produktów i sprzętu oraz patentów i licencji, a także poprzez wymianę wiedzy. Celem jej transferu jest pomoc techniczna, likwidacja luki technologicznej pomiędzy stronami lub po prostu zwykła współpraca gospodarcza¹².

Według J.S. Renzulliego talent tworzą następujące składniki: ponadprzeciętne zdolności (obejmujące: ogólne zdolności – podwyższony potencjał intelektualny i zdolności specyficzne – dotyczące konkretnych dziedzin), twórczość, tj. oryginalność, nowość, płynność i giętkość myślenia, podejmowanie nowych i niekonwencjonalnych problemów, otwartość na wieloznaczność i niepewność, podejmowanie

---

¹⁰ R. Florida, *The flight of the creative class. The new global competition for talent*, Harper Collins Publishers Inc., New York 2005.

¹¹ Tamże, s. 29.

¹² E. Okoń-Horodyńska, (red.) *Rola polskiej nauki we wroście innowacyjności gospodarki*, Wydawnictwo PTE, Warszawa 2004, s. 148.

ryzyka, wrażliwość i bogata emocjonalność oraz zaangażowanie w pracę, tj. dyscyplina wewnętrzna, wytrwałość w dążeniu do celu, pracowitość, wytrzymałość, fascynacja pracą, skłonność do poświęceń, wiara we własne możliwości¹³.

Integralnym składnikiem talentu jest klasa twórcza (creative class). Pojęcie to obejmuje ludzi wykonujących innowacyjne zawody, które występują w każdym przemyśle. Twórczy ludzie są pracownikami angażującymi się w identyfikowanie problemów, tworzenie nowych rozwiązań oraz zestawiających elementy pochodzące z różnych dziedzin w nowe innowacyjne konstelacje¹⁴. Takie rozumienie oznacza, iż bazą twórczej klasy są zawody, a nie sektory przemysłowe.

Powszechnie tolerancję pojmuje się jako uniwersalną wartość moralną człowieka. Punktem wyjścia do opisu tolerancji jest szacunek okazywany każdemu człowiekowi, poszanowanie jego godności i indywidualności oraz okazywana mu życzliwość. Tolerancja oznacza wyrozumiałość, pobłażliwość, zgodę na odmienność poglądów, przekonań i systemów wartości. Traktowanie takich poglądów i przekonań, upodobań oraz wzorców zachowań ludzi jako równocennych ze swoimi¹⁵. Tolerancja zbliża ludzi i daje szansę utrzymania między nimi pokoju¹⁶. Społeczeństwo twórcze powstaje tam, gdzie istnieją silne ośrodki innowacyjne naukowe oraz artystyczne.

3. Społeczeństwo informacyjne w Polsce

W Polsce obserwuje się od niedawna ożywioną dyskusję o typie przemian społecznych w najbliższych dekadach. Przyjęto w formie ogólnej zgody, że mamy do czynienia z tzw. przechodzeniem do społeczeństwa informacyjnego, które swą transformację wiąże z obiektywnym rozwojem technologii informacyjnych. Przedstawione modele społeczeństwa informacyjnego miały na celu wywołanie dyskusji, jaką drogą rozwoju społeczeństwa powinniśmy wybrać w warunkach polskich. Kluczowa odpowiedź na takie pytanie wynika z badań przedstawionych w raporcie „Polska 2030” w zakresie adekwatnym do podjętej w pracy tematyki rozwoju społeczeństwa informacyjnego¹⁷. Zdiagnozowane w Polsce stany adresowane do kate-

¹³ S. Borkowska, (red.), *Zarządzanie talentami*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2005, s. 20.

¹⁴ R.M. Boschma, M. Fritsch, *Creative Class and Regional Growth in Europe*, w: *The Future of European Regions*, Ministry of Regional Development, Warsaw 2007.

¹⁵ M. Michalik, *Tolerancja – problem teoretyczny i praktyczny*, w: *Tolerancja jako wartość i problem edukacyjny*, A. Tchorzewski, W. Wołoszyn-Spirka (red.), Wydawnictwo WERS, Bydgoszcz 2000 s. 32.

¹⁶ M. Gołaszewska, *Filozoficzne kłopoty z tolerancją. Esej na temat triady: tolerancja – indyferentyzm – fanatyzm*, w: *Tolerancja jako wartość i problem edukacyjny*, Tchorzewski A., Wołoszyn-Spirka W. (red.), Wydawnictwo WERS, Bydgoszcz 2000, s. 14.

¹⁷ <http://www.polska2030.pl>

gorii społeczeństwa informacyjnego nie są w wymiarze ogólnych stwierdzeń zbyt budujące. Uznaje się, że mimo dwudziestu lat od zmiany systemu i nakładów finansowych (ocenianych przez wielu aktorów za niewystarczające) występują olbrzymie zapóźnienia w zakresie wykorzystania Internetu i usług teleinformacyjnych. Z drugiej strony jako pozytywne zjawisko ocenia się pojawienie się tzw. liderów nowych przewag konkurencyjnych wśród młodego pokolenia, jego kapitał intelektualny, mobilność i adaptacyjność oraz dynamizm. Wskazuje się też w raporcie, że dzięki takiej specyfice wyrasta konieczność zastosowania podejścia polaryzująco-dyfuzyjnego w całej koncepcji programującej rozwój gospodarczy, w tym rozwój społeczeństwa informacyjnego. Oznacza to, że biegunem rozwoju społeczeństwa informacyjnego powinni stać się liderzy przewag konkurencyjnych, którzy poprzez dyfuzję ograniczą istniejącą dysproporcję w regionach, grupach społecznych czy sektorach przemysłowych. Zakłada się, że dzięki tej dyfuzji zwiększą się szanse edukacyjne oraz znacznie ograniczy się groźbę wykluczenia cyfrowego różnych grup społecznych, a także poprawi się integrację i solidarność pokoleń. W metodyce tej kluczem powodzenia staje się edukacja i sieć jako wsparcie warunków przenikania i dyfuzji korzyści.

Podsumowanie

W świetle prowadzonych analiz i ocen poszczególnych modeli i scenariuszy rozwoju społeczeństwa informacyjnego „wersja polska”, przedstawiona w raporcie „Polska 2030”, po części wykorzystuje cechy narodowościowe cechy tożsamości i kultury. Nie możemy jednak stwierdzić jednoznacznie, który model jest najbliższy autorom raportu. Gdyby wskazać na tzw. podejście polaryzująco-dyfuzyjne, to naszym zdaniem jest ono kompilacją modelu fińskiego oraz twórczego społeczeństwa informacyjnego. Taka ocena wymaga oczywiście dodatkowych badań i otwartej dyskusji wokół celów i programów omówionych w raporcie „Polska 2030”.

Literatura

1. Borkowska S. (red.), *Zarządzanie talentami*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2005.
2. Boschma R.M., Fritsch M., *Creative Class and Regional Growth in Europe*, w: *The Future of European Regions*, Ministry of Regional Development, Warsaw 2007.
3. Castells M., *Galaktyka Internetu. Refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2003.
4. Castells M., *Spoleczeństwo sieci*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.

5. Castells M., Himanen P., *Spoleczeństwo informacyjne i państwo dobrobytu*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2009.
6. Dąbrowska A., Janoś-Kresło, M., *E-usługi a społeczeństwo informacyjne*, Difin, Warszawa 2009.
7. Florida R., *The flight of the creative class. The new global competition for talent*, Harper Collins Publishers Inc., New York 2005.
8. Galbraith K., *Spoleczeństwo dobrobytu – państwo przemysłowe*, PIW, Warszawa 1973.
9. Gołaszewska M., *Filozoficzne kłopoty z tolerancją. Esej na temat triady: tolerancja – indyferentyzm – fanatyzm*, w: Tchorzewski A., Wołoszyn-Spirka W. (red.), *Tolerancja jako wartość i problem edukacyjny*, Wydawnictwo WERS, Bydgoszcz 2000
10. Michalik M., *Tolerancja – problem teoretyczny i praktyczny*, w: A. Tchorzewski, Wołoszyn-Spirka W. (red.), *Tolerancja jako wartość i problem edukacyjny*, Wydawnictwo WERS, Bydgoszcz 2000.
11. Okoń-Horodyńska E. (red.), *Rola polskiej nauki we wzroście innowacyjności gospodarki*, Wydawnictwo PTE, Warszawa 2004.
12. Szewczyk A., *Zjawiska towarzyszące powstaniu społeczeństwa informacyjnego*, w: *Informatyka: biznes – technologie – społeczeństwo*, Studia Informatyka nr 21, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 476, Szczecin 2009.
13. Truskowska-Wojtkowiak M., Wojtkowiak J., *Spoleczeństwo informacyjne: pytania o tożsamość, wiedzę i edukację*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego 2008.
14. <http://www.polska2030.pl>

DEVELOPMENT PATHS OF INFORMATION SOCIETY

Summary

The paper presents concepts of information society such as: corporate information society, net information society, welfare information society (Finnish model) and creative information society. Based on the analysis of concepts and results published in the report “Poland 2030”, authors evaluated ways of creating information society in Poland.

Translated by Jan Skonieczny